

ZEMLJOPISNI NAZIVI U NAŠEM JEZIKU

(*Riječje, riječni sustav, poriječje, morski sliv (slijev), razvođe i razvodnica*)

Ratimir Kalmeta

Svi su nam ovi nazivi poznati, upravo — rekli bismo — poznajemo im pojmovni sadržaj. Ne kažem da i takvih slučajeva nema, ali podosta nas neke od takvih naziva jezično i zemljopisno pogrešno tumači. Nerijetko nam pogrešni nazivi »zalutaju« u našu rečenicu. U ovakve nazive spadaju i oni koji nisu tipični za naš suvremeni znanstveni jezik. Stoga ću pokušati obraditi pojmovni sadržaj i način uporabe ovih naziva: (a) riječje, (b) riječni sustav, (c) poriječje, (d) morski sliv (slijev) i (e) razvođe i razvodnica.

(a) RIJEČJE je naziv za sve *tekućice*¹ (potočiće i potoke, rječice i rijeke) koje protječu manjim ili većim prostorom, bez obzira na to da li su među sobom povezane ili ne. Drugim riječima, riječje nam otkriva sliku prostorna rasezanja i prostorna odnošaja među tekućicama, među dijelovima jedne tekućice ili među dijelovima više tekućica. Otuda za riječje rabimo i izričaj *riječna mreža*. Da bi nam uporaba naziva riječje (riječna mreža) bila što jasnija, navest ću nekoliko primjera s tim nazivom: *riječje Evrope, riječje zapadnoga dijela Evrope, riječje Bavarske, riječje SFR Jugoslavije, riječje SR Hrvatske, riječje SAP Kosova, riječje Bujštine*, potom *riječje gornjeg Dunava, riječje donje Save i riječje srednjeg Vardara*. Poneki pisci izričaj *riječna mreža* pojmovno-sadržajno izjednačuju s izričajem *hidrografska mreža* (*riječna ili hidrografska mreža*). Ovako nešto nije preporučljivo, jer *hidrografija*² nije samo znanost o rijekama, već i o jezerima, močvarama i ledenjacima. Rijeke znanstveno proučava *potamologija*³, grana hidrografije ili — još šire — *hidrologije*.⁴ Opravdati u ovome slučaju uporabu pridjeva »hidrografska« nekakvim užim (hidrografskim) smislom značilo bi ne poštivati predmet i zadaću znanstvena proučavanja i hidrografije i potamologije. Prema tomu u izričaju *riječna ili hidrografska mreža*, slobodno možemo njegov dio *ili hidrografska* izostaviti, a da se pri tom nećemo zamjeriti ni jezikoslovcima ni zemljopiscima.

(b) RIJEČNI SUSTAV izričaj je za glavnu, matičnu rijeku s njezinim pritocima. Glavna je rijeka u pravilu i najduža, a vodom najbogatija. Počesto ćemo pročitati izričaj *riječni ili hidrografski sustav*, pa i u ovome slučaju mogu primijetiti da je pridjev *hidrografski* suvišan s razloga koje sam naveo pod toč. (a) ovoga članka. Navodim nekoliko primjera s ovim izričajem: *riječni*

¹ U našem znanstvenom jeziku prednost dajemo imenici (nazivu) *tekućica* f. pred imenicama (nazivima) *vodotok* m. i *vodeni tok*.

² Od grč. *hýdōr* — voda — *gráfō* — pišem.

³ Od grč. *potamós* — rijeka + *lógos* — riječ, govor (znanost).

⁴ Od grč. *hýdōr* — voda + *lógos* — riječ, govor (znanost).

sustav Zrmanje, riječni sustav Krke, riječni sustav Neretve, riječni sustav Vardara, riječni sustav Dunava i riječni sustav Volge. Na osnovi onoga što o riječnom sustavu prethodno napisah slijedi da ne možemo reći ili napisati *riječni sustav Dunava u SFR Jugoslaviji*, jer je Dunav sa svojim pritocima kontinentalna, evropska rijeka. Drugim riječima, u našoj se zemlji nalazi samo dio sustava ove rijeke. Posve je nešto drugo kad kažemo ili napišemo da se *riječni sustav rijeke Neretve nalazi u našoj zemlji*; u ovome slučaju Neretva se zajedno sa svojim pritocima nalazi samo u našoj zemlji. Sada nam neće biti teško zaključiti da riječ je (riječnu mrežu) i riječni sustav pojmovno-sadržajno ne možemo poistovjetiti.

(c) PORIJEČJE je naziv za prostor na kojem se razvio riječni sustav ili njegov dio (pritok glavne rijeke ili pritok pritoka). Na prostoru poriječja tekućice primaju površinsku i podzemnu vodu. Dužinu riječja, riječnog sustava ili njegova dijela mjerimo kilometrima, a ploštinu poriječja – četvornim kilometrima. Evo nekoliko primjera s nazivom poriječje: *poriječje Dunava*, tj. riječnog sustava ove rijeke, *poriječje Save* (pritok Dunava), *poriječje Bosne* (pritok Save) i *poriječje Spreče* (pritok Bosne). Pri tom upozoravam da ovakve opće nazive poriječja pojmovno-sadržajno ne možemo uvijek poistovjećivati s povijesno-zemljopisnim ili gospodarskim pojmom prostora koji je svoje ime dobio za dio poriječja odgovarajuće rijeke. Tako se, primjerice, naziv *poriječje Save* prostorno ne poklapa s *Posavinom*, ravnicom uz srednji i donji tijek Save. Naziv *poriječje Kupe* zemljopisno nije istovjetan s imenom *Pokuplje* pod kojim razumijevamo samo ravnicu uz donji tijek Kupe. Naziv *poriječje Volge* je posve nešto drugo negoli *Povolžje*, ime za sovjetski gospodarski rajon (*Povolžeskij rajon*).

U slovenskom jeziku također opstoji sličan naziv – p o r e č j e, ali u srpsko-me znanstvenom jeziku ovaj je naziv nepoznat. Umjesto njega rabe istozvučnicu (homonim) s l i v⁵. Znanstvenici beogradske zemljopisne škole napisat će, primjerice, *sliv Morave*, *sliv Save* i *sliv Vardara* umjesto *poriječje Morave*, *poriječje Save* i *poriječje Vardara*. Budući da u zemljopisnome znanstvenom jeziku kao grani hrvatskoga standardnog jezika opstoje dva naziva, p o r i j e č j e i s l i v (ovaj posljednji nije istoznačnica!), uporaba naziva *sliv* umjesto naziva *poriječje* u našem jeziku stvara pometnju. Takvih slučajeva u nas ima, a na ovome mjestu navodim tri primjera koja sam uzeo iz naših zemljopisnih udžbenika: (1) »... plodna polja u slivu Krke i Čikole«, (2) »Sliv Vardara i osobito Strumice ...« i (3) »a) P o d u n a v s k i s l i v, b) Egejski sliv i c) Jadranski sliv« (spac. R. K.). Na osnovi ovoga što napisah proizlazi da u našem znanstvenom jeziku nema mjesta upotrebi riječi *sliv* u dva značenja jer u njemu opstoje dvije imenice s točno određenim pojmovnim sadržajem, a to su p o r i j e č j e i (morski) s l i v ili s l i j e v. Stoga, kad primje-

⁵ Naziv je za poriječje i morski sliv (i ne samo za morski!).

rice napišemo rečenicu »P o r i j e č j e i riječni sustav Neretve pripadaju s l i v u Jadranskog mora«, onda je tako sročena rečenica (s obzirom na uporabu naziva poriječje i sliv) posve u duhu hrvatskoga standardnog jezika. Jezično bi nam neobično zvučila rečenica »S l i v i riječni sustav Neretve pripadaju s l i v u Jadranskog mora«!

(d) MORSKI SLIV ili SLIJEV izričaj je pomoću kojeg određujemo prostor s kojeg se tekućice slivaju ili slijevaju u pripadajuće im more (ocean)⁶. Drugim riječima, takvim izričajem označujemo pripadnost riječnog sustava ili njegova poriječja nekom moru (oceanu). Stoga kažemo da se u SFR Jugoslaviji sa 69,5% njezina teritorija tekućice slivaju u Crno more, tj. pripadaju slivu Crnog mora ili crnomorskom slivu. Dakle, 69,5% teritorija naše zemlje tekućicama se odvodnjava prema Crnome moru. U Jadransko more slijevaju se tekućice s prostora koji zauzima 21,2% teritorija naše države, tj. takve tekućice pripadaju slivu Jadranskog mora ili jadranskom slivu. U Egejsko more slivaju se tekućice s 9,3% teritorija naše zemlje, pa stoga kažemo da pripadaju slivu Egejskog mora ili egejskom slivu.

(e) RAZVOĐE i RAZVODNICA dva su naziva, svaki sa svojim posebnim značenjem. Na žalost, rijetko koji pisac rabi oba naziva. Uglavnom se odlučuju (i zemljopisci!) za naziv razvođe, a samo poneki od njih i za naziv razvodnica. Zemljopisna je i jezična pogreška kad tko nestručno napiše »razvodnica«, a morao je posegnuti za nazivom »razvođe«. Slovenski i srpski znanstveni jezici za ova dva naziva također imaju svoje riječi; u prvome jeziku to su r a z v o d j e i r a z v o d n i c a, a u drugome – r a z v o đ e i v o d o d e l n i c a.

RAZVOĐE je imenica kojom određujemo kopneni prostor koji odvaja susjedne riječne sustave, poriječja i slivove. Tako, primjerice, u SFR Jugoslaviji opstoji *jadransko-crnomorsko razvođe* koje odvaja prostore s kojih se tekućice na jednoj strani slivaju u Jadransko more, pripadaju slivu Jadranskog mora ili jadranskom slivu, a na drugoj strani tekućice otječu prema Savi i Dunavu i ovim rijekama u Crno more, pripadaju slivu Crnog mora ili crnomorskom slivu.

RAZVODNICA je naziv za crtu koja na razvodu povezuje točke najviše nadmorske visine⁷. U ovome slučaju možemo, na primjer, govoriti o *jadransko-crnomorskoj razvodnici*. Uporabu naziva razvođe i razvodnica nameće nam i znanstvena praksa, a ne samo znanstvena teorija.

Naposljetku, u želji da čitatelji budu što sigurniji u uporabi strukovnih naziva protumačenih pod (a), (b), (c), (d), (e), sastavio sam rečenicu u koju sam sve takve nazive ubacio. Sadržaj je ove rečenice u stvari zrcalište samo

⁶ Na ovome mjestu nema smisla čitatelje upoznavati sa svim mogućim vrstama slivova.

⁷ Na ovome mjestu uopće nije bitno u ovako sročenoj rečenici napisati »apsolutna« ili »relativna« nadmorska visina!

nekih stvarnih značajki naših tekućica. U ovome slučaju nije toliko bitno što je rečenica nešto glomaznija. Bitno je da njom postignem postavljeni cilj. Evo takve rečenice!

SFR Jugoslavija ima veliku dužinu i gustoću vodom bogatog (a) riječja (riječne mreže), manji broj svojih (b) riječnih sustava, potom brojna (c) porječja, ali našoj državi kao cjelini nedostaje teritorijalno jedinstveni («državni») riječni sustav, jer joj neke tekućice, odvojene (e) razvodima (razvodnicama), nisu drugo nego dijelovi kontinentalnih, evropskih riječnih sustava kojima glavne rijeke Dunav i Vardar pripadaju (d) slivu Crnoga mora, odnosno Egejskog mora.⁸

O S V R T I

ZLOPORABA NAZIVA FJORD

Mnoga naša ugostiteljsko-turistička poduzeća ne biraju sredstva pomoću kojih bi pozornost stranih i domaćih turista skrenula na svoje objekte. Posebice su zadovoljna i upravo ponosna kad za njih pronadu imena strana podrijetla. Evo nekoliko primjera koji ovakvu našu ugostiteljsko-turističku praksu dokazuju: »Apolo«, »Sanmarino«, »Parentium«, »Merkur«, »Royal«, »Trsatika« (pogrešno napisano, pravilno je ili »Tarsatica« ili »Tarsatika«!), »Belvedere«, »Belvue«, »Ad Turres«, »Hippokrates«, »Polinezija«, »Anita«, »Hedera«, »Girondela«, »St. Andrea«, »Bullea« i »Erea«. Tko ih samo i gdje pronade?! U najnovije vrijeme u ugostiteljsko-turističke svrhe počesmo iskorišćivati i zemljopisne nazive. Ali, na žalost, pri tom počesto ne poznajemo njihov pojmovni sadržaj. Tako nas, primjerice, Hotelsko-turističko poduzeće »Riviera« iz Poreča ovoga ljeta uljudno poziva da posjetimo njegov Restorant »Fjord« koji se nalazi »... u Limskom fjordu« u zapadnoj Istri. Morali bismo znati da je fjord vrsta zaljeva, dakle — dio mora, pa stoga u njemu (»u Limskom fjordu«) može biti samo ribica, a ne i ugostiteljskih objekata. Takve objekte u nas za sada gradi-

mo samo na kopnu uz morsk obalu ili na kopnenom priobalju (imamo i morski dio priobalja!).

Geomorfologija nas uči da uz istočno jadransko kopneno priobalje nemamo morskih zaljeva koje bismo prema njihovu postanku, razvoju i obliku mogli svrstati u fjordove. Prema tomu, uz našu morsk obalu ne može postojati ni nekakav »Limski fjord«, već samo Limski zaljev (Limska draga ili Limski kanal). Fjord je potopljeno ledenjačko korito (»valov«), a Limski zaljev i mnogi istočnojadranski zaljevi potopljeni su donji dijelovi priobalnih riječnih dolina. Takve je naše zaljeve ugledni slovenski zemljopisac A. Melik nazvao »kanjanskim kanalskim dragama« (ili samo »kanjanskim dragama«, v. A. Melik, »Jugoslavija«, Ljubljana, 1948). Iz svega toga proizlazi da je neumjesno rabiti naziv fjord na način kako to čini porečka »Riviera«. Da su, recimo, drugovi u ovome ugostiteljsko-turističkom poduzeću znali da Limski zaljev nije fjord, vjerojatno ne bi ni svoj »Restorant« nazvali »Fjord«. Mogli su ga slobodno nazvati »Kanjon« (od šp. *cañon*) — i ne bi im nitko ništa zamjerio, jer se njihov objekt odista nalazi uz kanjanski zaljev! Možemo pretpostaviti što će o »Limskom fjordu« i »Fjordu« misliti oni gosti

⁸ S prometno-zemljopisnog motrišta ovo su samo prednosti naše socijalističke zemlje s obzirom na mogućnost prometnog povezivanja riječnih plovnim putom s dijelovima Evrope i sa susjednim joj prometnim morima.